

SZÉCHY MÁRIA UTASÍTÁSA DÉZSMÁSAI RÉSZÉRE.

Par instructionis pro decimatore frugum nec non examinum comitatus Geömöriensis anno 1667.

1. Désmás uram tudván azt, hogy ezen Geömör vármegyei désma minékünk sok pinzünkben áll, az désmaadó ember penig minden igyekezettel azon vagyon, hogy az désmást megtántorithassa, s azalatt minket jövedelmünktől priválhasson; méltó, hogy ezaránt hozzánk való kötelességéről megemlékeztvén az désmálásban oly szivesen és elmésen procedáljon, hogy az ő kegyelme emberségén megnyughassunk.

2. Hogy penig dolgában az Isten áldását magához kapcsolhassa, szükség, hogy amivel azt az ember magától el szokta idegeníteni serio evitálja. Az többi között, fölöttébb meg szokta gállani az szolgát, ura hasznos szolgálatjában, az privatum, mert mihelyen az szolgálja privati lucri causa ura dolgában kezd mozogni, menten visszaesik minden igyekezeti elannyira, hogy az úrnak haszon helyett kárt téssen, magára penig becstelenséget hoz.

3. Miképen, hogy penig mi az serénkedést méltán kívánhatjuk s parancsoljuk is fölöttébb, így az bitangot abhorreáljuk; ugy cselekedjék azért désmás uram, hogy az igaz, és. ország constituálta, ide alább megirt désmánál egyebet ne exigáljon, annyival inkább az mi jüvedelmünk praetextusa és színe alatt holmi illetlen bitangot maga számára malitiose ne extorqueáljon, se penig szükségtelen lovakkal, agarakkal, kopókkal, vislakkal, haszontalan eseléddel, az mindenfeljül eléggé opprimált szegénységet ne opprimálja. Contentus legyen ordinárius bíró gazdálkodásával, lakás kedviért más, magát jobban bíró embert bírónak ne fogjon, se penig, extra casum necessitatis, egy helyen ne tartassa úgy magát, hogy az asztalára hordott italnak megfűzetésire azon helynek bírája elégséges ne lenne. Sőt ha azon bíró gazdálkodásával szükségét be nem éri, nyissa erszénye száját inkább, hogysen mint más pintalét fizető vidéki bírákot az italnak megfűzetésire attraháljon, s azmiatt más vidéki embereket személyekben vagy marhájokban arestáljon, mert tudni köll ő kegyelminek, hogy peracta decima inquiráltatni fogunk az egész vármegyében, és valamelyik désmás után oly

dolog találkozik, hogy contra praescriptam instructionem vagy in excessu vagy in defectu peccált, severa animadversióban vétetünk.

4. Minekelőtt a désmáláshoz fogna, ha az üdő, s hazánk csendessége engedi, elsőben az mi jószágunkban az nónát vétesse ki tiszt uraimékkal, s vegye elől az nónáról való lajstromot, ahhoz képest megirányozhatja az désmák állapotját is, sőt más urak jószágiban is, ha lehet, elsőben az nónák számát megvizsgálja, azután, hogy az désmaadó emberek álnokságit annáljobban eszében véhesse, azhun bátorságos az járás, maga is kirugaszkodjék, s az búzák, tavaszok keresztli számát holdankint megjárván, s megolvassván, az vetések qualitàsit is jól megnéздеgélvén annak fölötté az *méhtartó* helyeket megjárván s az köpüköt szorgalmatosan megolvassván, magának ad partem mindegyikét, mind másikat notálja.

5. De ha (kit Isten távoztasson kegyelmesen) az időnek alkalmatlansága és reánk rohanó veszedelem, az nónák vizsgálasát nem szinte szenvedhetné, avval bár ne galibáskodjék, hanem csak az mezők perlustrálását, s azokon levő búzák, tavaszok connumerálását modo praemisso el ne mulassa. Azonban az désmaadó embereknek hagyja meg, nemhogy egész falu, de egyetlen egy ember se merészelje behordani gabonáját sub poena fl. 12 a singulis contra facientibus exigendorum.

6. Ezt megcselekedvén az csürököt is megjárja, és valaki az désma előtt désmaadó földről mit behordott, s elcséplett volna, s reádésmálni nem akarna (reáexaminálván ez ilyenre az szomszédokat is) megcontrabontolja, azután azon határnak lakosit convocáltatván, a bírót ugyan az ő praesentiajokban esküdtesse meg, hogy amire kérdezik, atyafiságra, adományra való tekintet, vagy félelem nélkül mindeneket igazán megmond, a hitnek depositiója után az pinzaccidentiákat: ugymint *birópénzt* per fl. 1., *sellérpénzt* per den. 6., *pásztorpinzt* valamennyi ökör-, borju-, ló-, és disznó-pásztor leszen az helyben, azkik az egész falu tehenét, ökrét, borját, lovát, disznát külön-külön őrzik, a singulis per den. 12, *molnárpénzt* per den. 12, mingyárt letétesse véle. Azután az désmaadó embereket, akár parasztok, akár paraszt funduson lakó armalisták, szolgarendek, szabadosok és ispányok legyenek is, de még az magokat jobbacskán bíró szántóvető selléreket is igen szorgalmatosan megtudakozza tőle, s azokat egymás után, főképen penig az parasztföldet éiő, *nemeseket* és *sajtadó juhászokat*, s ellenben nemes, vagy sajtadó juhak földét vető paraszt-désmaadókat, sőt még más commaneusok azon határbéli parasztföldekben lévő vetését is accurate kitudakozván, irogassa fel bíró fassiója szerint; azután az szántás-vetés nélkül való *pásitos*, vagy más ember házánál lakozó, *sellérpénzzel tartozó selléreket*. Annakfölötté pásztorok számát is szorgalmatosan kitudakozván,

és lajstrómban notálja, de az birót iterato, et quidem serio admoneálja, ezaránt senkit el ne tagadjon, ha az perjuriumnak poenáját el akarja kerülni. De hogy mégis rendesebben procedálhasson azon fáradságával: 1. Tudja meg a biráktól az ő határjokban nincs-e oly nemes ember, akinek paraszt földben, ellenben pedig oly paraszt ember, akinek nemes földben volna vetése. Mert observáltatik eziránt oly fraus, hogy az nemes ember maga nemes-földét jobbágyának engedi, hogy az désmától liberálhassa, maga pedig az jobbágya paraszt-földét veti, s mind désmától maga számára takarítja. 2. Vagyon-e köztük oly dézmaadó ember, aki maga paraszt-földét (hogy désmát ne adjon) parlagon hagyván, puszta-teleknek földét szántja, veti. 3. Paraszt-erdőkből, cserékből és berkekből ortott, és az építésről adott szabadságában expirált, és már désma alá vetette földé azon határban vagyon-e. 4. Azon határban oly föld vagyon-é, aki nem szinte templomhoz való, csak sub praetextu proventuum ecclesiae denegáltatik tőle a decima, mert az ilyenektől mind désma szokott járni.

7. Ezután a désmaadót vegye elől, elsőben mind egyig megesküdtetvén, hogy igazán megmondják, buzájok, tavaszok, rajok számát, egyházi embernek, pástornak mennyit adtak, vagy kenyérnek elesépleltenek legyen. Az hitnek letétele után pedig solenniter protestáljon, s intse meg, úgy vigyázzon minden ember hitire, hogy valamit hiti után eltagad, megcontrabontáltatik, amelyet osztán ne másnak, hanem magának imputáljon. Azután üljön le és silentiumot imponálván az embereknek, ezeket adjon elejekben. 1. Hogy a nónát minden ember kiszámlálja magában, s csak azt mondja meg, akiből désma esik. 2. *Rajpinzt* per den. 2, *ostorpinzetket* (aki szolgájának 1 vagy 2 szaput vettett fizetésében) per den. 12, *sarló-pinzetket* (akiknek mennyi számu részében való aratója volt) per den. 6. készen tartsanak, és az exámennek rendi szerint mindjárt le is tegyék. 3. Valamig mindnyájokot nem examinálja s désmáját kinek-kinek ki nem mondja, el ne oszoljanak. 4. Arra jól vigyázzon, kinek mennyire való désmáját mondja, hogy osztán annyit hozzon s ne mentse avval magát, hogy nem értette. Azután egyenkint kezdje examinálni őket, kinek mi je vagyon, s azt beirván lajstromában az désmáját mondja ki neki. Egyszóval, hogy az mi jüvedelmünköt voltaképen kikereshesse, az désmaadókat serio megintse, hogy: 1. Maga vetéseit szolgálának ne mondja senki, mert az szolgál 2 szaput excedáló vétésit még köll désmálnia. *Aratórészt* azon résznek elvesztése alatt maga háznépére senki ne számláljon. 3. Csak egy földtől senki meg ne merészelje désmáját behozni, hanem mindenik földin az micsodás termett, olyat hozzon désmában. Mikor osztán ezeket mind elvégzi, vegye elől az mezonjárásakor connotált vetések keresztii számát, és ha az emberek kevesebbet fateálnak annál, s

azaránt magokot rationabiliter nem menthetik, nyilván contrabontot tapogasson ottan, azmelyet, ha különben nem lehet, ugy keressen föl. Az egész lakosokkal menjen ki az mezőre és ujonnan holdonként megjárván az vetéseket, és mindenik dėsmaadó ember vetésit az leistromban megtekintvén, valamennyivel az földön több találattik az lajstromban connotált vetéseknél épenannyit contrabontoljon el, és így procedáljon az többiben is az contrabantok kikeresésében és miszámunkra való foglaltatásában.

8. Minekelötte penig az dėsmaák kimutatása után az dėsmaadókat magától elbocsátaná, jól eleikben adja, aki mi néven iratja magát az dėsmaahordás és asztagban vagy pajtában rakatáskor is annak nevezze magát, ne köllessék olyankor az dėsmaának más nevének az leistromban való keresésénél galibáskodnia, s előtte álló dolgot késleltetnie. Csak szegényét buzájának, tavaszának dėsmaában ne hozza. Az asztag aljára vagy fedésre minden ember gazt hozzon, s rakatására elégséges embert hagyjon. Az sedecimát az *egyházi személyeknek* kiszámlálja, de ök is az mater ecclesiatól per fl. 1. filiától penig, akár templomos, akár ne, per den. 50 fizessenek, melyet ha denegálnak, az sedecimát nem köll kiadni nekik, de az catholicus plebánusok akár adják meg az cathedraticumot, akár ne, az sedecimát kiszámlálja ő kegyelmeknek.

9. In granis sohul ne alkudjék extra casum summae et inevitabilis necessitatis az mi specialis annuentiánk nélkül.

10. Az dėsmaában jutott *rajokat* szeme előtt megpróbálgassa, és azkit elválaszt, megjegyyezze, s az *csetneki, putnoki* és *gömöri* járásbelit, *murányi*, az *széchi, baloghi, serki* és *rátкаи* járásbelit penig *baloghi* tiszt uraimék kezében szolgáltatassa. Azki penig iuxta praemissa, az dėsmaát hatalmasol megtartandja, notálja és minékünk vagy gondviselőknek per omnes circumstantias tudtára adja sietséggel. Mely aránt, hogy mégis rendesebben procedáljon, az tavalyi inquisitio tenorához tartsa magát.

11. Az dėsmaahordáskor osztán, maga is jelen legyen dėsmaas uram az *cséplők* mellé állandó embert megesküdtetvén (hogy az cséplőkre igazán vigyáz) mindjárt odaállassa, hogy maga is kívínkint olvasgassa alá, s megnézzze: micsodás, azt fölrovassa kívínkint. Egyik rovás dėsmaas uramnál, másik az csépletőnél lévén, úgy, hogy az rovás mindenképen egyezzen az dėsmaas uram lajstromával, s számadáskor, azmikor az csépletés vizsgálatni fog, ne mondhassa azt, hogy nem volt annyi, vagy szeginy volt a dėsma, készen legyenek mindjárt az magunk jószágbeli cséplők is, hogy ha az üdőnek veszedelme (kit Isten távoztasson) úgy hozza magával, mihelyen az dėsma berakattatik, azokat is (elsőben megesküdtetvén, hogy igazán cselekesznek) mindjárt az csépléshez

állassa s' csépelten csépöltesse mindenütt. Úgy accomodálván in tali casu magát, hogy addig egyik helyről el ne menjen, valamég az cséplést egyik helyen jókarban nem hagyja, úgy mindazáltal, hogy az csépletés extra casum summae et inevitabilis necessitatis 2—3 helyen ne essék. Az szalma penig takarékosan kazalban rakattassék, és az mi marháink téli tartásokra kár nélkül conserváltassék, hogy ahová parancsoljuk, oda hordassék. Megcsendesedvén mindazáltal az üdö, az csépléssel ne siesen, hanem gondviselőink dispositiójátul várjon.

12. Mivel penig az szapuk miatt sok versengések szoktanak az elcséplett désmák hordatásakor emergálni, désmás uram az *méröt* maga tekintse meg, s azt megjegyzevén az bírának hagyja meg, ne mással, hanem avval mérjék föl az szórásakor, s amikor szemül kezezből kiadják is, azon méröt küldjék az perceptorok kezében. Hagyja meg azt is az bírának, hogy az cséplők mellett lévő embereknek gazdálkodjanak, éjjelhálások miá ne köllessék haza szökniek, mert in tali casu, ha mi kár esik az désmában ök fizetik meg. Hagyja meg azt is nekiek, né csak az maga bírósága alatt levő, hanem más odahordatandó vidéki désmákra is vigyázzanak, úgy, hogy nem mindenik falu külön-külön, hanem azmint szalmájában odahordatott, egyező értelemmel, igyekezettel csépöltessek, együvé rakassák, s azomban az csépletők felé magok is tekétsenek, hogy az cséplőkre jól vigyázzanak (azért nem ad bíró désmát, hogy az egész odahordott désmának tartozik gondját viselni) s egyszersmind osztán az megjegyzett mérővel hozzák el is, úgy, hogy olyankor a bíró maga, vagy hites polgára jöjjön elől, s legyen jelen az leméretésakor Murányban vagy Jolsván. Amely bíró penig contumaciter opponálja eziránt magát, minekünk vagy gondviselőnknek tudtára adja.

13. Az parasztok ily igaz jövedelmünköt csak bitangnak tartják, s attól vagyon, hogy gondolnak is vele, nem is, alig hiszik sokan, hogy az elcséplett désmát csak letölthessék s haza mehessenek, az perceptorok penig nem quietálván az embereket róla, annyit irnak be, amennyit akarnak, s attól vagyon, hogy az számadó tiszték is sokszor kevesebbet assumálnak számadásokban introitusul az igaz perceptumnál. Ad evitandum itaque praesens malum, désmás uram pro fine azt is hagyja meg a bírának, hogy azkinék keziben az elcséplett désmát kiadják, attól quietantiát vegyenek róla, ki ha deáktalan, másféle deákos emberrel recognoscáltassék, hogy amikor számadásra fogjuk őket (kit, ha Isten megtart, el sem mulatunk) quietantiákkal mutassák meg, hová tötték az kezeznél levő désmát. Így mind a bírák jobban viselnek az mi jövedelmünkre gondot, mind penig az számadó tiszték az percipiált désmákról nekiek adott quietantiákkal verificálni fogják azoknak introitusit, hogy az többet kevesebbnek ne assummálják. Azért désmás uram

iterato intetik ezen articulusban megirt szükséges dolgokat ez szerint expediálja, alioquin ennek neglectusából emergálandó kár néki imputáltatik.

14. Az dėsma-pinz-accidentiákat penig épen az mi kezünkben szolgáltatassa. Egyszóval ezen instructiótul ne recedáljon, alioquin difficultásban involválja ő kegyelme magát.

15. Ily karban s rendben hagyván mindenütt az dėsákat, vegye elől lajstromát, s eleitől fogva mindvégig, valahol mi dėsát rakatott, az sedecimákon kívül, specificálja, ki hová való s mennyi, buzáját, tavaszát külön-külön connotálván, s ugy adja be ad ventilandum regestrumát.

Magát penig az számadástól semmi okból ne absentálja, hanem elől jöjjön, s adjon számot mindenekről, hogy azhol mi difficultása volna is, idején eleit vehessük. Secus non facturus. Datum in arce nostra Sztrechin, die 25 Julii, anno 1667.

G. Anna Maria Széchi s. k.

(P. H.)

Ez instructiónkat ez jelen való 1668. esztendőre is extendáltuk, melyet az dėsásoknak kiadtuk. Jolsván, 16. Augusti 1668.

G. Anna Maria Széchi s. k.

Eredetije az Orsz. Levéltár kincstári osztályának utasításai közt.
